

handler. Var heden for knap mod sine børn — thi lyngen var i sandhed ingen kulturplante — så lærte man sig at tage den nytte af den man kunde: En væsentlig del af *byggematerialet* var lyng og lyngtørv, det samme kunde give *varme*, ikke blot på arnen, men også til pottebrænding, kalkbrænding m. m., ligesom lyng og lyngtørv blev solgt i mængde. Også *hosebindingen* var afhængig af heden, der gav plads og næring til fårene.

Altså: Da heden ikke duede til agerbrug, bl. a. fordi mergel som oftest ikke kunde skaffes, så blev den brugt til støtte for alle disse bierhverv, men derved blev hedebonden knyttet så fast til disse sysler, at de næsten blev hans *hovederhverv*, skøndt de havde lidet eller intet med bondebrug at gøre, og han blev så stærkt præget af denne »afsporing«, at da tiden kom at kampen med heden kunde tages op, da var han meget lidt villig til forsøget.

Men forf. giver sine grunde for, at det var således. S. 78—82 kan læses den smukkeste karakteristik af hedebonden og hans samhørighed med den natur, hvori han var vokset op, af hans tunge alvor overfor både døden og livet. *Søren Alkærsig.*

Graabrødre Hospital i Odense.

Svend Larsen: Graabrødre Hospital og Kloster i Odense. Et Bidrag til den sociale Forsorgs Historie. Munksgaard, 1939.

Den sociale Forsorg er et af de Omraader, hvor Nutiden adskiller sig stærkest fra Fortiden. Her er et Punkt, hvor en Sammenligning med Fortiden uden Modsigelse vil vise, at der er sket uhyre Fremskridt. Fra Samfundets Side har den Hjælp, som er ydet Mennesker, der paa Grund af kroniske Sygdomme, Arbejdsudygtighed o. a. ikke var i Stand til at klare sig selv, været betragtet som en Naade, og den har lige til vore Dages veludviklede Sociallovgivning været af utilstrækkeligt Omfang. I Middelalderen var Kirken Bærer af den sociale Forsorg i Danmark, efter Reformationens Indførelse i 1536 blev det Staten. Desværre er vor Viden om, under hvilke Former den er blevet øvet temmelig brudstykkeagtig. Derfor maa Fremkomsten af Museumsinspektør *Svend Larsens* store Bog om *Graabrødre Hospital og Kloster i Odense* hilses med Glæde.

Ved flittige Arkivstudier har Forfatteren fremdraget og udnyttet et stort Materiale af Dokumenter, der indgaaende belyser den Hjælp, som Institutionen Graabrødre Hospital — en Omdannelse fra 1539 af Graabrødrenes Kloster fra 1279 — har ydet syge og fattige Mennesker fra hele Fyn, indtil den i 1870 fik en ny Opgave, som den stadig løser: at være et Hjem for værdigt trængende af Middelstanden. Bogen fortæller — ofte med Doku-

menternes egne Ord eller med deres ingenlunde tørre Tal — Klosterets og Hospitalets Udvikling gennem de skiftende Tider. Man faar et gribende og levende Billede af de elendige Forhold, hvorunder »Lemmerne« har tilbragt deres Liv, og af hvad Slags »Lemmer« Hospitalet har huset, en mærkelig Blanding af syge og raske, sindssyge og gamle, Mænd og Kvinder. Forfatteren giver sig imidlertid ikke blot Tid til udførligt at skildre selve Hjælpen til og Behandlingen af »Lemmerne« — Bogens værdifuldste Afsnit — men ogsaa til at dvæle ved Klosterets Økonomi, som var baseret paa en udstrakt Godsbesiddelse, der i 19. Aarh. kapitaliseredes. Store Afsnit af Bogen bliver derfor en Skildring af »Hospitalbøndernes« Kaar, der i sig selv er interessant, men i Virkeligheden falder uden for det, der er Hovedopgaven. — Det værdifulde Arkivmateriale, som foreligger om Bøndernes Forhold til Klosteret, kunde uden Tvivl udnyttes i langt højere Grad, end Forfatteren har kunnet gøre det i denne Bog. Derfor faar den Fremstilling, der gives heraf, i nogen Grad Tilfældighedens Præg, og dette afhjælpes ikke ved Forfatterens Forsøg paa gennem de meddelte Oplysninger at tegne et Billede af Bondestandens Kaar i Danmark i Almindelighed. Materialet er for spinkelt til, at man herudaf kan drage generelle Slutninger. At Kapitlerne om Bønderne er Bogens svageste, fremgaar dels af de tvivlsomme Slutninger, Forfatteren fremsætter som almindelig Karakteristik, dels af forskellige urigtige Oplysninger, som rundt om meddeles. Eksempelvis kan anføres, at Førlovspenge (S. 75) betales for Afførsel af Gods, Ejendele, ikke for Personen, og at et Skovstempel (S. 79) ikke anvendtes til at udvise Træer med, men til at mærke Stubbe med, for at man kunde sikre sig, at ingen uberettiget fældede Træer.

Jævnside med Skildringen af »Lemmernes« og »Hospitalbøndernes« Forhold giver Bogen ogsaa interessante Bidrag til Belysning af de Mænd, der gennem Tiderne har ledet Klosteret — saaledes Kingo, hvis gribende Digt om »De Fattiges udi Odense Hospital« sættes paa sin rette Baggrund, og den ejendommelige Stiftamtmand Buchwald, der fik gennemtrumfet en Ombygning og Omorganisering af Hospitalet i 1790'erne. Ogsaa til Odense Bys Historie yder Bogen nye Oplysninger. — Til Personregisteret burde have været føjet et Stedregister.

De anførte Indvendinger er dog mindre væsentlige i Forhold til den Kendsgerning, at Bogen om Graabrodre Hospital, der fremtræder i stateligt Udstyr med et rigt Billedmateriale, paa værdifuld Maade har beriget vor Viden om en vigtig Side af Danmarks Historie, som hidtil kun i ringe Grad er opdyrket.

Johs. Lomholt-Thomsen.